

ЗАМАН

Газета издається на балкарском языке с 1924 года

Интернет-версия: zamankbr.ru

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ
ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА
КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Кенгеш

Юрий Коков РФ-ни Президентини СКФО-да толугу эркинликке келечиси бардыргъан жыйылыууга кытышханды

Сергей Меликов Пятигорскда РФ-ни Президентини Шимал-Кавказ федерал округда толугу эркинликке келечисини бойсунуунда советни жыйылыуун бардыргъанды. Кенгешде Къабарты-Малкърны Башчысы **Юрий Коков** да сөлөшгөндү.

Анда округну социал-экономика айнууну, РФ-ни Президенти **Владимир Путинни** май указларын жашаууга кийириуну,

айырыулагъа хазырланууну эм аланы бардырууну, къорккусузлуккуну жалчытыуну, коррупцияга къажуу турууну, келир жылга бюджетни къурауну вопрослары сюзюлгендиле.

Ол кюн Шимал Кавказны СМИ-лерини III форумуну официальный ачылыуу да болгъанды.

КъМР-ни Башчысыны бла
Правительствосуну пресс-службасы.

Оноулашыу

Юрий КОКОВ:

Коррупцияны бла жашырын фйда тюшюрюуну жолларын кесерге

Тюнене Правительствону Юй-юнде КъМР-ни Башчысы **Юрий Коков** Къабарты-Малкърда право низамны жалчытыу жаны бла дайым ишлеген Координация кенгешини бла Экономика эм жамауат къорккусузлуккуну жаны бла Советни бирикдилген жыйылыуун бардыргъанды. Анда сөз коррупцияга къажуу ишни эмда къырал жумушланы толтургъанда (госзакупкала) бузукълукъланы тохтатууну юслеринден баргъанды.

Юрий Коков, жыйылыууга кытышханлагъа айланып: «Шөндюгю болумда къырал ахчаны аялуу къоратыу артыкъда магъаналыды. Владимир Путин Федерал Жыйылыууга Посланиясында экономиканы айнытыуну юсюнден айта, бюджет системада кысхартуула бардыргъа кереклисин белгилегенди, энчи уа Россейни Президенти къырал эм муниципал жумушланы толтургъанда ахчаны аялуу къоратыргъа тийишли болгъанын чертгенди. Бюджет ахчаны магъанасыз жумушлагъа къоратыуну хар жылдан да азайта барыргъа борч салынганды. Аны толтуруу ючюн а, коррупцияны бла жашырын схемаланы жолларын кесерге керекди. Законлагъа бузукълукъланы тохтатууну баш

амалы эм мадары уа ачыкълуккуну жалчытыу боллуккъду», - деп чертгенди.

Алай бла 2014 жылда ахча аялуу хайырланылгъаны ючюн республикалы бюджетни къоранчларын 5,5 процентге (588,6 миллион сомгъа) азайтыргъа къолдан келгенди. Быйылны аллындан бери уа - 7,1 процентге. Къабарты-Малкър бу керюмдюле жаны бла Шимал-Кавказ федерал округда экинчи жерни алады. Толугу болмагъан эки жылны ичинде право низамны сакълануу органла мингден аслам тинтиу бардыргъандыла.

КъМР-ни Башчысы аланы жылдан-жылга кёбейтип, алай жууапха бир адам да тартылмагъанын тюзге санамагъанын чертгенди: «Болумну дайым да тинтип турурга тийишлиди. Бу жаны бла система керекди. Ол заманда биз, законланы толтургъан адамланы керексиз тинтиуледен сакълап, хыйлачыланы уа жууапха тартырыкъбыз», - деп чертгенди республиканы Башчысы.

Юрий Коков къырал жумушланы толтуруу системада бузукълукъланы тохтатууну эмда аманлыкъланы ачыкълануу жаны бла къошакъ мадарланы излерге, ведомстволары байламлыкъланы кючлерге

керек болгъанларын белгилегенди. Келишимлени жарашдыргъан службалада ишлегенлени билimlerин игилендирирге, право жаны бла сынауларын ёсдюрюрге, консультация ишни тирилтирге керекди. Толтуруучу власть органлагъа бюджет ахчаны къоратыууга контрольну къатыландырыргъа предложение этилгенди.

Жыйылыууга Къабарты-Малкърда баш федерал инспектор **Владимир Канунников**, КъМР-ни Парламентини Председатели **Татьяна Егорова**, КъМР-ни премьер-министри **Мусукланы Алий**, шахар эм район администрацияланы башчылары, сюд, право низамны сакълануу органланы, кюч структураланы, жамауат организацияланы келечилери кытышхандыла.

Кенгешде Къабарты-Малкърны прокурору **Олег Жариковну**, КъМР-ни экономиканы айнытыу министри **Рахайланы Борисни**, Монополиялагъа къажуу федерал службаны Къабарты-Малкърда Управлениясыны таматасы **Казбек Пшиншевни**, КъМР-де ич ишле министр **Игорь Ромашкин** докладла этгендиле.

КъМР-ни Башчысыны бла
Правительствосуну
пресс-службасы.

О.Ю. Битоковага «Къабарты-Малкър Республиканы сыйлы артисти» деген махтаулу ат атауну юсюнден Къабарты-Малкър Республиканы Башчысыны УКАЗЫ

Тепсеу искусствону айнытыууга уллу кыйын салгъаны ючюн **БИТОВА Оксана Юрьевнага** - «Къабарты-Малкър Республиканы музыка къырал театры» къырал казна культура учрежденияны балетини артисткасына - «Къабарты-Малкър Республиканы сыйлы артисти» деген махтаулу атны атаргъа.

Къабарты-Малкър
Республиканы Башчысы

Ю. КОКОВ

Нальчик шахар, 2015 жыл 8 декабрь, №179 - УГ

Тюбешу

Башха-башха бөлүмледе бирге ишлеуну вопрослары сюзюлгендиле

Тюнене **Юрий Коков** Юг эм Север-Кавказ федерал округда Италия Республиканы Генеральный сыйлы консулу **Пьерпаоло Лодиджиани** бла иши тюбешу бардыргъанды. Анда агропромышленный комплекс, электроэнергетика,

ны санында Больцано - Южный Тироль провинцияга баргъанында шагърейленген эди. Кесини кезиунде Пьерпаоло Лодиджиани, Къабарты-Малкърны санатор-курорт багъууда, реабилитацияда эм саулукуну игилендириуде

туризм, къалгъан - къулгъанланы жарашдыргъан бусагъатдагы заманга келишген предприятияны къурауу бла байламлы эки жанына да хайырлы вопросла сюзюлгендиле.

Юрий Коков тау тийрелени эмда турист инфраструктураны айнытыуда Италияны сынамын белгилегенди. Ол ала бла кеп болмагъанлай РФ-ни правительстволу делегациясы-

онларына бийик багъа бичип, культура эм билим, окъутуу жаны бла бир бирге сынамын бериуну къураууга ыразы болгъанын билдиргенди.

Белгиленген бөлүмледе кыты байламлыккъда ишлерге келишим этилгенди.

КъМР-ни Башчысыны бла
Правительствосуну
пресс-службасы.

УЛБАШЛАНЫ Мухарбий:

Федерация Совет регионланы сейирлерин сакълаугъа энчи эс бурады

КъМР-ни Парламентини пленар кенгешинде РФ-ни Федерал Жыйылыуу-ну Федерация Советинде Къабарты-Малкъарны законла чыгарыучу органы келечиси Улбашланы Мухарбий жылны аллындан бери ишини эмда ол кирген Бюджет эм финанс рынокла жаны бла комитет къаллай законопроекте жарашдырганыны юсюнден доклад этгенди.

Мухарбий Магомедович докладында аслам эсни Бюджет эм финанс рынокла жаны бла комитетни ишине, аны къауумунда кеси тамамлаган жумушлагъа бурганды. Ол айтханыча, комитет федерал бюджетни жарашдыругъа жууаплыды. Аны бла бирге уа жылны ичинде ол къалай толтурулганын тинтгенлей, контроль этгенлей турады. «2016 жылны бюджетни жарашдырылганда бир неча магъаналы ишни белгилерик эдим. Быйыл 8 июльда Федерация Советни жыйылыуунда 2016 жылны бюджетини концепциясына предложения къабыл кёрюлюп, РФ-ни Правительствосуна эм Финансла министрствосуна берилгенди. Алай бла баш финанс документ къралганда, бизни предложения да эсге алыннгандыла», - дегенди ол.

Андан сора да, комитет, жамауат тынгылаула кърал, Россейни социально-экономикасын айнытууну прогнозун да сюзгенди. «Былайда бир шартны белгилерге сиеме. Келир жылны бюджетини Правительство, алгынча, юч жылгъа угъай, бир жылгъа жарашдырганды. Бу кюнледе биз «2016 жылда федерал бюджетни юсюнден» Федерал законну къабыл кёргенбиз, алай 2017-2018 план кезиуну шартлары анга кирмей къалгандыла. Быллай оуоу финанс рынокла асыры терк тюрленгенлери бла байламлы этилгенди. Ол а къыралны социально-экономикасын айнытууну прогнозун ышангылы жарашдырыгъа онг бермейди», - дегенди.

Болсада Федерация Совет, регионланы келечилерини палатасыча, Россейни субъектлерини сейирлерин сакъларга борчлуду. «Биз Россейни Правительствогосуна эсин бюджетле аралы байламлыкъланы концепциясын жангыртыгъа кереклисине кеп кере бурганбыз. Ол этилсе, регион эм жер-жерли бюджетлени ышангылы толтурулуларын жалчытыгъа, борчланы азайтыгъа онг боллукъ эди», - дегенди докладчы.

Парламент тынгылауладан сора федерал Правительствогосуна бир неча эсгерти этилгенди. Ол санда РФ-ни субъектлерине болушуп, багъалы банк кредитлени орунуна

учуз бюджет кредитле беруу жаны бла мадарла этерге кереклиси белгиленгенди. «Бююнлюкде къыралда ол жаны бла борч артыкъда уллуду – 2,2 триллион сом», - деп къошханды.

Андан сора да, Правительствогосуна РФ-ни субъектлерини бюджетлерини къроранчларын бла фидаларын бирге тийишдирир ючюн, дотацияланы кёбейтирге тийишли болгъаны эсгертилгенди, пенсияланы страховой бёлюмю 2015 жылда инфляцияны ёлчеми бла келишдирирге, аз тубеген, адамны жашауна артыкъда къроркьюулу арууладан бакъган дарманла бла жалчытыгъа къыралны жанындан болушургъа, дагъыда башха предложения да этилгенди.

Регионланы финан сейирлерин кърорулауда бюджетле аралы байламлыкъланы жалчытхан юч жанлы комиссияны иши артыкъда магъаналыды, - дегенди андан ары сёзюнде Улбашланы Мухарбий. - Анга уа Къырал Думаны, Федерация Советни, РФ-ни Правительствосуну келечилери кире-диле. Мен да дайым да аны ишине къатышама.

Комиссияны онуларына тийишлиликде Къабарты-Малкъарга финан болушлукъ этиу къабыл кёрюлгенди. 2015 жылда 6 октябрьде РФ-ни субъектлерини дотацияларын тап халгъа келтирирге деген оуоу сюзюлгенди. Аны чеклеринде республикагъа 2016 жылда 7,650 миллиард сом бёлюрге оуоу этилгенди. Дагъыда къроранчларын бла фидаларын бирге тийишдирирге да 174 миллион бериледи.

Юч жанлы комиссия субъектлени бюджет кредитле бла жалчытыуну да магъаналы вопросха санайды. «РФ-ни Правительствогосуна эм Финансла министрствоуу бла аны сюзгенбиз. Ал кезиуде бу жумушлагъа аччаны иги да къысхартыгъа мурат бар эди. Алай комиссияны келечилерини къатылыгы бла аны ёлчегин быйылдан аз этмеге деген оуоу этилгенди. Алай бла Къабарты-Малкъарга 2016 жылда 1,707 миллиард сом берилликди», - деп билдиргенди сенатор.

Улбашланы Мухарбий КъМР-ни Башчысы, Парламентни проффильи комитети, Правительство эм Финансла министрствоуу бла хайырлы байламлыкъла къралгъанларын энчи белгилегенди. Докладыны ахырында ол келир жылда тамамларгъа белгиленген жумушланы юслеринден айтханды. Биринчиден, коммерциялы кредитлени орунуна бюджет кредит берилерча мадарла толтурулургъа керекди. «Ол а регионланы асламына магъаналыды, ол санда бизни республикагъа да. Алай бла регионла учуз бюджет кредитлени алып, аялган аччаны уа республиканы айнытыгъа къроратыгъа боллукъ эдиле», - деп чертгенди.

Дагъыда РФ-ни кърал полномочияларын, ала ахча бла жалчытылмай эселе, регионлагъа бериуну тохтатыгъа, налог льготаланы азайтыгъа, борчлу халда медицина страхованияны системасын игилендирирге кереклисине юслеринден да айтханды.

Докладны сюзгенден сора Парламентни Председатели **Татьяна Егорова** Улбашланы Мухарбийге анга салынган борчланы жууаплы толтургъаны, тири, ачыкъ болгъаны ючюн ыразылыгъын билдиргенди.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

Комитетлени къауумлары тюрлендирилгенди, бюджетле къабыл кёрюлгенди

КъМР-ни Парламентини кезиулю пленар жыйылыуунда 2016 жылны бюджетни экинчи окъулууда къабыл кёрюлгенди, депутатла Жаш тёлё палатаны ишини юсюнден информациягъа тынгылагъандыла эмда бир-бир республикалы законланы проектлерин сюзюп, къабыл кёргенди. Кенгешни спикер Татьяна Егорова бардыргъады.

Жыйылыуу Республикалы клиника больницаны аманлыкъчылары къроранчларын жоюлган баш врачы **Ботталаны Хадисни** хурметине бир минут шумсуз туруудан башланнганды. «Биз нёгерибизни, фахмулу врачны, саулукъ сакълауда къроруаучу хунери болган адамны тас этгенбиз. Ол бизни юреккерибизде ёмюрлеге къаллыкъды», - дегенди **Татьяна Егорова**.

Ызы бла, повесткагъа тюзетиуле кийирип, законланы проектлерин сюзюуге киришгенди. Биринчиден, комитетлени къауумларында тюрлениуле тинтилгенди. Регламент, депутат этика эм Парламентни ишин къроруау жаны бла комитетни башчысы **Кансаланы Елена** билдиргенди, Социальный политика, урунуу эм саулукъ сакълау комитетни таматасы **Зурият Бажноковадан** аны къуллугъундан эркин этиуну юсюнден заявление келгенди. Ол башха ишге кечгени бла байламлыды. «Комитетни башчысындан эркин этилгенликге, ол депутат полномочияларын тас этмегенди», - деп чертгенди Кансаланы Елена. Депутатла аны къабыл кёргенди.

Андан сора да, депутат **Артур Текушевден** Культура, граждан обществову институтлары бла байламлыкъла къроруау эм асламлы информация органла жаны бла комитетден Социальный политика, урунуу эм саулукъ сакълау комитетге кечюрюуну юсюнден заявление келгенди. Депутатла аны да къабыл кёргенди.

Социальный политика, урунуу эм саулукъ сакълау комитетни башчысыны кандидатурасы да сюзюлгенди. Аны «Единая Россия» политика партияны фракциясы кёрюлтгенди. Аны таматасы – Бюджет, налогла эм финансла жаны бла комитетни башчысы **Михаил Афашагов** билдиргенди, депутатла, кенгешип, бу къуллукъгъа Артур Текушевни тийишли кёргенди. Парламентарийле ачыкъ къол кётюрю бардырып, аны бирча сайлагъандыла.

Кансаланы Елена билдиргенди, регламентге тийишлиликде депутатла комитетни башчысыны эки орунбасарын

айырыргъа эркинди. Алай бла Социальный политика, урунуу эм саулукъ сакълау комитетде да энди эки заместитель боллукъду, анга уа Зурият Бажнокова салыннганды.

Аслан Шипшев КъМР-ни Айырыу комиссиясыны онуугъа къатышыргъа эркинлиги болган келечисини къуллугъундан кетгенди. Законла чыгарыу, кърал кърорулуш эм жер-жерли самоуправление жаны бла комитетни башчысы **Борис Мальбахов** билдиргенди, Шипшевден аны юсюнден заявление келгенди.

Парламентарийле «2016 жылда эм 2017-2018 план кезиуде КъМР-ни бюджетини юсюнден законну» къабыл кёргенди. Аны асламлы шартлары бла финансла министр **Заур Лихов** шагъырей этгенди. Ол айтханыча, келир жылны бюджетни РФ-ни Бюджет кодексине кёре жарашдырылганды эмда къыралны бюджет политикасына келишеди. Кеси да программа мадар бла къралганды.

Бюджет къытыккыны кезиунде, федерал арадан финансла азайтылганы эсге алынып жарашдырылганды. Аны фидалары 24,0 миллиард, къроранчлары уа 25,3 миллиард сом болгандыла. Дефицит 1,3 миллиард халда жетгенди.

Заур Лихов айтханыча, фидала, хар замандача, тёрт налогдан къралгандыла: адамланы хакъларындан 6,1 миллиард, акцизледен 6,1 миллиард, организацияланы мюлклеринден 1,5 миллиард эмда предприятияланы фидаларындан 1,0 миллиард жыяргъа белгиленди. Федерал арадан республикагъа 10,4 миллиард сом берилликди.

Къроранчла 25,3 миллиард халда жетедиле. «Аччаны асламы саулукъ сакълау, билим беруу, культура жаны бла жумушлагъа юлешинеди. Бюджет, хар замандача, социальный магъаналыды. 19,1 миллиард бу сферагъа бёлюнеди, ол а битеу къроранчлары 75,6 проценти тенгли бирди», - дегенди министр.

Айлыккыны телеуге 3,9 миллиард, тюрлю-тюрлю пособиялагъа бла телеуге 3,5 миллиард, бюджетле аралы

трансфертлеге да 6,6 миллиард берилликди. Ишлемеген адамла ючюн борчлу халда медицина страхование фондха, терк медицина болушлукъ берген службаны ишине бёлюнюрюк аччаны ёлчеми, былтыр бла тенглешдиргенде, 20,5 миллион сомгъа кёбейгенди эмда 3,5 миллиард халда жетгенди.

Депутатла, бюджетни кёрюмдюлерине тынгылап, аны экинчи эм ахыргъы окъууда къабыл кёргенди. Аны бла бирге уа Парламентни 2016 жылда ишин жалчытыгъа керекли аччаны да тинтгенди.

Андан сора быйылны бюджетине тюзетиуле кийирилгенди. Заур Лихов, законну проектла шагъырей эте, ала федерал бюджетден республикагъа берилген аччаны толтуруучу власть органланы арасында юлешуу бла эмда жол фондну ахчасы 920 миллион сомгъа къысхартылганы бла байламлы болгъанларын билдиргенди.

2015 жылны бюджетини фидала бёлюмю 237,1 миллион сомгъа кёбейтилгенди эмда ол 27,2 миллиард сомгъа жетгенди. Къроранчла уа 797,2 миллионга азайтылып, 32,3 миллиард тенгли бирдиле, - дегенди министр эмда быйылны бюджетини дефицити 920,7 миллион сомгъа азайтылып, 5,1 миллиард болганын билдиргенди.

Жыйылыуда Борчлу халда медицина страхование фондну жер-жерли бёлюмю 2016 жылда эмда 2017-2018 план кезиуде бюджетни да экинчи эм ахыргъы окъулууда къабыл кёрюлгенди. Аны башчысы, **Ирина Мишкова** келтирген шартлагъа кёре, ол дефицитсиз къралганды эмда келир жыл аны фидалары, къроранчлары да 6,5 миллиард сомдан асламдыла. Келир эки жылда ахча кёбейтилип, 2016 жылда 7,5 миллиард халда, 2018 жылда уа 7,9 миллиард халда жетерикди.

Жыйылыуда Парламентде Жаш тёлё палатаны къауумунда тюрлениуле да сюзюлгенди. Ахырында аны башчысы **Сергей Шестирублев** жаш депутатланы ишлерини юсюнден доклад этгенди. Аны сюзю, Татьяна Егорова жаш парламентарийле кеслерин иги жанындан кёрюлтгенлерин чертгенди. Алай спикер, палатаны келечилери жаланда Нальчикде ишлегенлерин айтып, аслам эсни элледен ёсюп келген тёлёге бурургъа чакъырганды.

АБДУЛЛАХЛАНЫ Фатима.

12 декабрь – РФ-ни Конституциясыны күнүдө

Адам, аны праволары бла эркинликлери баш магъананы туттадыла

1993 жылда 12 декабрьде халкь кьол кетюрюу бла (референдум бла) Россей Федерацияны Конституциясы кьабыл керюлгенди. Ол а Россейни жангыргъаныны, аны политика мурдору тюрленгенини, кьыралны жангы бетини белгиси болганды. Сёзсюз, Баш закон кьыйын кезиуде, экономика, политика жаны бла да ышангысыз жылда жарашдырылган эди. Ол рынок экономикага, кьыралга башчылыкь этиуню демократиялы амалларына кечерге, низамны тохташдырырга, жамауатны ол кезиудеги кьара-кьатышлыкьдан сакьларга онг берген баш магъаналы документ болганды.

Биринчи Конституция уа Октябрь революциядан сора 1918 жылда 10 июльда РСФСР кьуралгъандан сора чыгарылган эди. Анда ол замандагы «Битеу власть да Советлеге!» деген чакьырыуа тийишлиликде контроль функцияла совет властыны баш кьырал органыны – Советлени битеуроссей съездини кьолунда болганы тохташдырылганды.

Болсада биринчи Конституцияны тарыхы алай узакь бармагъанды. 1924 жылда СССР кьуралгъаны бла байламлы Баш законну жангдан кьабыл керюрге тюшгенди. Андан сора да, Россейни тарыхында Конституция энтта бир ненча кере алышынганды. Сёзсюз, 1936 жылдагы Конституцияда, анга «Сталинни документи» деп да айтхандыла, биринчи кере болуп, кьыралда регионланы праволу актларына

битеусоюз законла башчылыкь этгенлерин тохташдыргъанды, СССР-ни Баш Советини президиумуна уа республикаланы праволу актларын тинтирге, битеусоюз законла келишмегенлени кючлерин тохтатырга эркинлик бериледи.

Россейли Конституцияны тарыхында кесини ызын Брежнев да кьойгъанды. Кьыралга ол башчылыкь этген кезиуде Баш закон 1977 жылда кьабыл керюлген эди.

Болсада 1993 жылда битеу халкь да бирге кьабыл керген Конституция, экспертле, алимле айтханларыча, заманга келишген, статьялары жашауда бардырылган баш закон болганды. Алгын кьыралда власть толусунлай бир партияны – КПСС-ни кьолунда болганы тохташдырылган эди. Жангы документде уа законла чыгарыуучу, аланы

толтуруучу власть органла эм сюд бир бирлеринден айырылгандыла. Ол Россейни федератив кьуралууун айнытууга уллу себеплик этгенин да чертедиле экспертле.

-1993 жылда 12 декабрьде кьыралны тарыхында башха баш документлеге ахырда ушамагъан, не жаны бла да тынгылы жарашдырылган жангы Конституция кьабыл керюлгенди. Законда биринчи кере болуп, баш жерини адам алгъанды, документде инсанны эркинликлери бла праволары шарт тохташдырылгандыла. Россей демократиялы кьырал болганы айтылып, власть адамны эркинликлерин кьорууларга борчлу этилгенди, - деген эди РФ-ни Конституциясыны 15-жыллыгы белгиленгенде РФ-ни алгынны президенти Дмитрий Медведев.

Шёндюю Конституция адамны эркинликлерин эм башха салады, дейдиле алимле. Кьыралны инсанларыны демократиялы эркинликлери, энчи сейирлери да биринчи жерге чыкьгандыла, аны ёзегин, магъанасын жаланда инсан туттады. Аны 1-чи, 2-чи, 7-чи статьяларында Россейни кьырал политикасы гражданга кьолайлы жашау кьураууга эм эркин айнууун жалчытууга бурулгъан-

лары тохташдырылганы да анга шагъатлыкь этедиле.

Аны 2-чи статьясында уа адам, аны праволары эм эркинликлери кьыралда бек уллу байлыкь болганы тохташдырылганды. КьМР-ни Конституция сюдюню башчысы Геляхланы Абдуллах алгъаракьлада бизни газетге айтханыча, «...Россейни 1993 жылда кьабыл керюлген Конституциясы халкьга берген хайырыны юсюнден айтсакь, ол РФ-ни кьыраллыгыны айнытууга уллу кьыйын салган документди. Аны ал сёзсюз, статьяларында да кьыралыбызга, жамауатха да тюзлюк бла жашау этерге болушхан праволу эм адеп-кьылыкь жорукьла бардыла».

Быйыл Конституция кесини 22-жыллыгы белгилейди, ол, башха кьыралланы тарыхлары бла тенглешдиргенде, алай кеп туюлду. Арт кезиуде уа бир-бир экспертле, алимле, адамла да аны тюзетирге, экономиканы башха жолла бла айнытууга, властыны системасын алышындырырга керекди, дейдиле. Алай, Конституцияны статьялары толтурулмайдыла деп, документни терслерге жарай да болмаз. Кьыралыбызны Баш закону кеси да бир затха юйретеди: аны билмеген кесини эркинликлерин

сакьлааллыкь туюлду.

РФ-ни Президентинде халкь мюлкню эмда кьырал службаны Север-Кавказ институтуну директоруну орунбасары Людмила Тхабисимова белгилегенича, РФ-ни Конституциясы хар адамны да жашаууну низамын тохташдырады. Биз а анда жазылган жорукьланы жашауда бардырырга борчлубуз.

-Мен студентлериме Конституция бир кере кьарап, артда уа бир жанына атып кьоярча закон болмагъанын анылатырга кюрешеме. Бу документ демократия жорукьланы сакьлайды, бююнню жашаууну излемлерин толтурады, ол угъай, анда адамны праволары кьыралда бек уллу хазна болгъанлары Россейни тарыхында биринчи кере болуп тохташдырылганды. Алай бююннюке уа хар бирибизге да законну жорукьларын кьалай толтургъаныбызга этерге болукьду дау.

Конституция - жорукьланы жыйымдыгыды, ол жамауатны бирикдириуге кьулулукь этген ниетди. Алай хар бирибиз да ол бизге берген эркинликлени, праволаны эмда салган борчланы тынгылы биле болурбузму?

Басмага **ТИКАЛАНЫ Фатима** хазырлагъанды.

КОНФЕРЕНЦИЯ

Ахшы керюмдюле баямдыла, алай тынчайырга уа жарамайды

«Халкь фронт «Россей ючюн» битеуроссей жамауат кьымылдауу регион бёлюмюню конференциясында РФ-ни Президентини буйрукьлары кьалай толтурулгъанларыны юсюнден айтылганды.

Бёлюмню штабыны ишчи кьауумларыны башчылары озган кезиуде не этерге жетишгенлерини, алда кьаллай борчлары болганыны юсюнден билдиргендиле. Алай бла «Жамауат бла власть: ушакь этиу» деген кьауумну башчысы **Хачим Шогенов** чертгенича, аланы муратлары кьырал управленияны иглендириу, миллетлени араларында келишюлюкню тохташдырыу, кьыралны айнытууда граждан обществону, жамауат институтланы кючлерин хайырлануу, улутхачылыкьны кьурутууду.

Ол энчи эсни эки проблеманы тинтиуге бурганды. Биринчиси, республикада автомобиль жолланы тапландырыу иш кереклисича толтурулмайды. «Убитые дороги» деген рейдлеринде ала темир жолланы тийрелери осал халда болгъанларына тюшюнгендиле. Экинчиси тарых-маданият шартла бла байламлыды. Ёмюрлюк от хар жерде да дайым жанганлай турмайды, анга сылтауга газ хар заманда да бирча жетмейди, дейдиле. Алай биз бу затлага сакь болурга тийишлибиз, деп кьошханды Хачим Алисагович.

Ала дагыда КьМР-ни Башчысында жашау журт-коммунальный мюлк жаны бла совет кьураууга предложение этгендиле. Аланы оюмларына кере, ол адамланы осал халлы юйледен кечюрюу, капитальный ремонтну бардырыу, жашау журтланы кьурулушлары бла байламлы целевой программаланы толтурууга контроль этерикди.

«Социальный тюзлюк» ишчи кьа-

уум а саулукь сакьлау системага аслам эс бёлгенди. Аны башчысы **Фатимат Амшокова** чертгенича, ала адамла медицина жумушлары жалчытууга ыразы болгъанларын бла кьалгъанларын эмда медицина персонал бусагъатдагы болумга кьаллай кезден кьарагъанын билир ючюн соруу бардыргъандыла. Ол медиклени иги кесеги иш хакьларын бек азга санагъанларын кергюзтгенди. Гражданла терк медицина болушлукь этиу бийик даражада кьуралгъанына, алай стационарда уа кемчилик аслам болгъанына шагъатлыкь этгендиле. Анкеталаны жазгъанлары жартысында кёбюсю поликлиникалада медицина персонал ишлерин кьалай тамамлагъанларын огурамагъанларыны жашырмагъандыла.

Алай ахшы шартла да бардыла. Оборудование бла жалчытуу иглендирилгенди, 42 акушер-фельдшер пункт, амбулаторияла ишлеп башлагъандыла, перинатальный араны кьурулушу да кьыстау барады. Чекленген онглары болган адамланы болумларына да кьаралганды. Учрежденияланы 73 процентини алага деп энчи ишленген жерлери, жолчукьлары неда жокьдула, неда сакьатла ала бла кьыйналмай хайырлангырча этилмегендиле.

Бу эм башха кемчиликле бла байламлы ала медицина болушлукь заманында берилерча амалла табарга, онкология эм туберкулёз диспансерлерини тийишли халга келтирерге, «Аптечный склад» учрежденияны жангытырга, сакьат адамла берил-

ген онгла бла хайырлангырча этерге предложения хазырлагъандыла.

«Билим берюу эм культура миллет энчиликни мурдорлары» деген кьауумну башчысы **Хутуйланы Любовь** а сабийле жай каникуллада солугъан лагерле осал халда болгъанларын белгилегенди. Аланы нелери да эскиргенди, санпинни жорукьларына арталлыда келишмейдиле.

Былайда спонсорланы бла меценатланы болушлукьларын излерге керек туюлду, ол муниципалитетлени борчуду, дегенди ол. Любовь Шарافيةвна элдеде фахмулу сабийлени айнытырча мадар этерге, Искусстволаны сабий школларын мюлк-техника жаны бла жалчытырга, культурага аслам эс бёлюрге кереклисин да чертгенди.

«Харкюнлюк жашаууну качеству» деген кьауумну башчысы **Александр Ордашев** а аварийный юйлени тизмелерин жарашдыргъанда халатла жиберилгенлерин айтханды. Алай бла аллайланы санына алыкьа ремонт керекли болмагъан мекамла да тюшгендиле. Ол а ахчаны терсине жойдургуа боллукьду. Аны ючюн бу жаны бла контролну кьатыракь бардырырга керекди, дегенди ол.

«Халкь фронт «Россей ючюн» битеуроссей жамауат кьымылдауу регион бёлюмюню толтуруучу комитетини башчысы **Вячеслав Минин** сёлешгенлеге отчёт кезиуде тамамлагъан ишлери ючюн ыразылыгын билдиргенди эмда жыйылгъанладан айтылган предложенияга кьошарыкьлары болса, кеч кьалмай иерлерин тилегенди.

Ахырында организацияны иши бла байламлы соруулага кьаралганды.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия.

Эл мюлк

«Агро-Союзу» таукел атламлары

Чегем муниципал районда «Агро-Союз» малла тутхан комплекс бююнлюкде мюлкюн, производствосун да айныта барады. Быйыл мында сауулган кьумалы голштин ийнеклени санын энтта да эки жюз башха кёбейтгендиле.

«Агро-Союз» 2011 жылдан бери ишлейди. Бусагъатда комплекс жылга жети минг тонна сют чыгарады.

Мюлкде ветеринария жаны бла да бююнне кере бийик технологияланы хайырланадыла. Малла турган жер жангы оборудование бла жалчытылганды. Жаныуарны ауурлугу, сютню литр саны

да тергелгенлей турадыла. Мында урунганла кеп жылланы малчылыкьда кьармашхан, сынаулары болган ишчиледиле.

Ашларын берирден алга хар жолдан аны ауурлугу, татымлыгы тергеледи. Ол шарт сютню литр санына эм кьалынлыгына да уллу себепди. Орта эсеп бла алып айтханда, бююнлюкде голштин ийнеклени хар бири 30 литр береди. Саулай да комплексде уа суткага 18,5 тонна сют сауулады. Аны токьсан проценти Нальчикде «Экомилк» заводха ашырылады, кьалгъанын а адамла сатып аладыла.

Бусагъатда комплексде эки минг сауулган ийнек барды. Быйыл «Агро-Союз» организация сют берген кьумалы малланы жаярча эркинлик да аллыкьды. Ол шарт амалланы жайыу эмда сютню качествун иглендириу жаны бла иш иги баргъанына шагъатлыкь этеди.

Чегем муниципал районну администрациясыны пресс-службасы.

Багъа бичиу

Тынгылы ачыкълыкь бла - ал сатырда

Алгъаракълада Москвада РФ-ни Сатыу – алыу эм промышленность палатасында «2015 жылда ачыкь закупкала этиуню миллет рейтинги» деген проектни финалы этгенди. Экспертлени оюмларына кёре, Нальчик быйыл экинчи кере Россейде эм жетишимли шахарладан бирине саналганды. Аны бла байламлы ол «Гарантированная прозрачность» деген даражалы атха тийишли болганды.

Нальчик шахар округну администрациясыны башчысыны орунбасары **Дина Кясова** билдиргенге кёре, бу жаны бла тинтиу ишле былтыр 1 июндан быйыл 30 июндан дери бардырылгандыла. Анга федерал, регион эм муниципал аралы эм башха 411 субъект кьатышхандыла. Хорлагъанланы беш тюрлю шартха кёре ай-

ыргандыла: «гарантированная прозрачность», «высокая прозрачность», «средняя прозрачность», «базовая прозрачность» эм «низкая прозрачность».

«Ачыкь закупкала этиуню миллет рейтинги» деген 2006 жылдан бери, уллу корпорацияланы арасында экономика эм право жаны бла кеси аллына тинтиу бардыргъан проектди. Аны РФ-ни Экономиканы айннытуу министерствосу, Счётный палата, Антимонополь служба, Думаны профиль службалары да себеплик этип, кьырал организация болмагъан тинтиу ара кьурайдыла. Анга Россейни хар региону да кьатышады. Ол санда мында чыгъарылгъан кёрюмдю социал эм экономика болумну да ачыкьлайды.

Бизни корр.

КОНКУРС

Республиканы бек ариу кьызы сайланганды

Нальчикде Профсоюзланы маданият ююнде озган орта кюн ингирликде республиканы эм ариу кьызын сайлагандыла. Байрамны ариу тепсеу бла КьМР-ни эмда Ингушетия Республиканы сыйлы артисткасы Жанатайланы Ирена ачханды.

Ингирни бардыргъанла Кьумукъланы Магомет, Татьяна Третьяк эмда Аслан Бижоев, сахнагъа чыгъып, республиканы эм ариу байрамыны юсюнден хапарлагъандыла. Ызы бла уа кьараучуланы аллына конкурсха кьатышыргъа ырызлыкъларын билдирип келген эмда кёп тюрлю сынамадан этген жыйырма кьызы чакьыргъандыла.

Аланы бирлери - акъ, башхалары уа мор жыйрыкъла

бирча жууаплагъанлары кьуандырмагъанды. Башхаларында да артыкь уллу айырмалылыкь жокь эди.

Жюрини кьауумуна филология илмуланы доктору Эфендиланы Фуад, «Балкария» фольклор этнография кьырал тепсеу ансамбльни солисткасы Жанатайланы Ирена, «Нанэ» жандауурлукь фондну башчысы Дзинтарас Мауянис, медицина илмуланы кандидаты Сабанчыланы Рита, КьМР-де антимоно-

киип эдиле. Ызы бла уа ала харкюнлюк, байрам эм миллет жыйрыкъла, костюмла бла чыкьгъандыла. Хар бири да кесича ариуду, субайды, кёз кьаматады. Кьызыланы бек кичилерине онбеш, таматаларына уа жыйырма юч жыл болады.

Конкурсха катышханла, кийимлерин кёргюзтгенден сора да, соруулагъа жюрини кьаууму эс бурурча, бийик багъа бичерча жууапла этерге керек эди. Адам болмагъан айрыкамгъа барыргъа тышсе, биргенге юч зат алыргъа эркинлигинг барды, ала не затла боллукь эдиле деген соруугъа кьызыланы бары да

полия службаны кьуллукьчусу Казбек Сунжев, актриса Виктория Сканова, фитнес клубну таматасы Мурат Тлупов, конкурсну кьонагъы, «Мисс КБР -2014» Назима Гоова киргендиле.

Ингир бютюн жарыкь, бютюн кьууатлы болур ючюн а, Жаникаланы Элдар, Азамат Цавкилов, Татьяна Третьяк, Артур Дышеков, Индина, Марина Саралъп, Амирхан Хавпачев, «Нальцук» сабий тепсеу ансамбльни келечилери кьаруларын, фахмуларын да аямагъандыла.

Жюрини кьауумуна эм ариу кьызын сайлагъан тынч туююк

эди. Ол атха КьМКЪУ-ну студенткасы, жыйырмажыллыкь Бэлла Метова тийишли болгъанды. Конкурсну бек кичи жыл санда болгъан келечиси Мокьаланы Аминагъа уа «Мисс нежность» ат берилгенди.

Кьызыланы барына да сертификатла, дипломла, саугъала да берилгендиле. Аланы «Офелия» фитнес клубну, автошколаны, бир кьауум косметика студияланы, багъалы кийимле сатхан тюкенлени, «Эльбрус», «Восток» кинотеатрлары, «Цвет» типографияны, «Шампань» ресторанны иелери этгендиле.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

Шимал Кавказ
кюн сайын

Курортланы конкурентликге

чыдамлылыкъларын ёсдюрюр муратлыдыла

Шимал Кавказны курортлары жалаңда Россейни рыногунда угъай, халкъла аралы туррынокда да конкуренциягъа чыдамлы болургъа керекдиле. Аны юсюнден пресс – конференцияда Рестуризмни башчысы Олег Сафонов айтханды.

Ол белгилегенича, ала регионну саулукь – багъуу учреждениеларыны онларын иги да айныгъанга санайдыла. «Бу жаны бла жолну биз келлик заманныкъына келиширикге, даражалыгъа да санайбыз. Нек дегенде тау – лыжа спортну кьыралыбызда сюедиле, ол тири туризмни бир бёлегиди», - деп чертгенди Сафонов. Аны бла бирге ол былай кьошханды: «Шимал Кавказда инфраструктураны иги да кючлерге керекди. Ол а курортларыбызны жангыз кесибизде угъай, халкъла аралы рынокда да конкуренциягъа чыдамлы болууларына себеплик этерикди».

Сталинградны юсюнден орта жыл санлыланы хапарлары азды

Волонтёрла Волгоградда жашагъанлагъа жерлешлерини унутулгъан батырлыкъларыны юсюнден хапарлагъандыла. Жигитлени атларын унутханланы кёбюсю орта жыл санлы адамладыла, деп билдиргенди ТАСС-ны корреспондентине «Волгоградпатриотцентрни» специалисти Наталья Чернецкая.

- Ишни алайлыгъын волонтёрла шахарны орамларында Ата журтну Жигитлерини кюнюн белгилеген патриот акцияны бардыргъанларында ачыкьлагъандыла. Бу жаны бла билимсизлени орталыкь жыл сан ёлчелери отуздан башлап эллиге дери жетеди. Жаш тёлю бла бусагъатда Хорламны дерслери, аслам аскерпатриот тубешиуле бардырыладыла, алай башда сагъынылгъан кьауум а бу ишден тышында кьалганды, - деп белгилегенди ол.

Кьобанда ийнеклени санына кьошулгъанды

Краснодар крайда быйыл ийнеклени саны эм сют чыгъаруу былтыр бла тенгледиргенде иги да кёбейгенди. Аны юсюнден жер-жерли Законла чыгъаруучу собранияны сессиясында регионну эл молк жаны бла министрине орунбасары Сергей Орленко айтханды.

- 2015 жылда ийнеклени санын бир минг башха кёп этгенбиз, андан сора да, сют чыгъаруу производство да былтыргъы кёрюмдюледен эсе 15 процентге ёсерикди, - дегенди Орленко.

«Картонтара» фабрика производствосуну ёлчемин кёбейтеди

Адыгъеда «Картонтара» фабрика продукциясыны ёлчемин 50 процентге кёбейтенди – 3,2 миллиард сомгъа дери, деп билдиргенди ТАСС-ха предприятияны башчысы Сергей Погодин.

Предприятияны жангыртуу производствону эки кереге кёбейтирге онг берликди, деп билдиргенди ол. Дуняда атлары белгилли фирмаладан алынган оборудование картон этген машинаны чыгъаруу кюнюн эки кереге ёсдюрюлукдю, ол а жылгъа 170 минг тонна боллукьду. Бююнлюкде ол кёрюмдю 85 минг тоннады. Механизмни терклиги минутха 650-700 метрге дери кёбейирикди. Фабрика даражасы бийик болгъан продукцияны чыгъарыргъа умутлуду.

Черек кемеле энтта жюрюп тебирерикдиле

90-чы жылланы алларында суу бла жюрюген кемеле тыйылгъан эди. Энди ала жангыдан ишлеп тебирерикдиле. Аланы болушлукълары бла 2016 жылда Астрахань областьда жолоучуланы ташып башларыкъдыла. Тап бир палубалы теплоходла автобусланы бла маршрутталаны алышындыралыкъдыла. Аны юсюнден журналистлеге губернатор Александр Жилкин айтханды.

Регионну башчысы «Астраханец» проектни юч кемесине кьарагъанды. Аланы хар бирини да 141 пассажирни элтирча онгу барды. Теплоходну жюзюуюню терклиги сагъатха 15-25 километрди. Ала, бусагъатны излемлерине кёре, кондиционер эм жылыу системала, навигациялы средствола бла жалчытылыныпдыла.

Биринчи кюмюш сомну жангыдан чыгъарлыкьдыла

Дондагы Ростовда эм биринчи кере чыгъарылгъан кюмюш сомну копиясын жангыдан хазырларыкъдыла. Ол бу ахча единицаны 700-жыллыгына аталлыкьды. Аны юсюнден ТАСС-ны корреспондентлерине «ВертолЭкспо» кёрмюч араны пресс-службасы билдиргенди.

- Ахча 925 мухурлу кюмюшден жарашдырыллыкьды. Аны ауурлугу 30 грамм чакьлы бир боллукьду. Хазыр ахча Ростовну краевед музейине берилликди, - деп билдиргендиле агентствогъа. Аны жангыдан чыгъарылуу «Эксклюзив» деген регионда бардырылгъан уллу ювелир кёрмючню эмда магъаналы болумуна саналлыкьды.

11 декабрь - Тауланы халкъла аралы кюнү

«Аслам эмда аламант байлыкъларыбызны хайырлы жаратырға тийишлибиз»

- Тенгиз, таулагъа сейиринг болгъанын къачан ангылагъанса, бу иш бла не заманда кюрешип башлагъанса?

- Табийгъатха сүймеклигим сабийлигимден келеди, атам тарыхчы эди, битеу жашауун таулада жорюгенди эм аланы сейирлик ариулукъларын манга да ачханды. Жылдан-жылгъа аланы юслеринден кёбюрек билерге итингенме, аны ючюн Къабарты-Малкъар къырал университетде сервис эм туризм жаны бла билим алгъанма. Анда окъугъан кезиуомде экскурсия туризм бла кюрешип тургъанма.

«АвтоТурГрупп» фирмада уруна, ктуру кесибишни регионда угъай, Север Осетия-Аланияда, Ингушетияда жангы маршрутла жарашдыргъанбыз. Сора, таулагъа жорюп башлагъанлай, альпинизм да сейир кёрюнгенди, андан ючюнчю разрядым барды, Минги таугъа, Казбекге, Уллу Кавказ тауланы чукуйларына талай кере ёрлегенме.

- Баям, сурат алырға да алада кёренинг кёллендиргенди?

- Алайды, суратланы бу къадар ариулукъну, деменгиликни башхалагъа кёрюктюр муратда алып тебиреген эдим. Ол кезиуде республикада джиппинг къымылдау айнып башлагъан эди, алагъа къошулуп, маршрутланы санын дагъыда кёбейтгенме.

Хар жолучулугъумда, фотоаппаратны биргеме алып, республиканы ариу жерлеринден уллу сурат архив да жыйгъанма. 2008 жылда «Свой стиль» фотоклубну таматасы Иван Лукьяненко бла танышхандан сора андагъы фотография бла бирге чыгъармаларымы жыл сайын кёрмючледе туура этеме.

- Асламлы информация органлада чыккъан материалларынга кёре, бу ишинги бююн да къоймагъанса?

- Журналист ишим да таула, табийгъат бла байламлыды. Джипер фестивалланы, къатышхан экспедицияларымы юслеринден Интернетде кесими блогуму бардыргъанма. 2011 жылда Пятигорскда Къабарты-

Таула, жер башыны төртден бирин алып, кёзге ариу кёрюнгенлери бла бирге кеслеринде кёп байлыкъланы жыйгъандыла - таза суула бла хауа, сейирлик экосистема, агъачла. Алай адамны зараны алагъа да жетгенди: тереклени, жаныуарланы тюрлюлери азайгъанды, табийгъат кирлендирилгенди. Аланы сакълаугъа эм кёруулаугъа жамауатны эсин бурдуруп ючюн, ООН-ну Генеральный Ассамблеясы 2003 жылда 11 декабрьде битеу дуняда да Тауланы халкъла аралы кюнүн белгилерге оноу этгенди.

Республикабыз да Россейге, тыш къыралагъа да, бек биринчи, кесини бийик таулары бла белгилиди. Алай биз кудурет берген онглары тюз хайырланабызмы, алагъа сакъ болуп, туризмни айныталабызмы деген эм башха соруулагъа жууапланы Орус география обществону члени, суратчы, журналист, альпинист эм краевед Мокъаланы Тенгиз бергенди.

Малкъарны юсюнден презентациямы кёрюктюгенден сора Орус география обществогъа къошулургъа чакъырадыла. Ала бла юч экспедицияда, аслам мероприятыяда болгъанма, бююнлюкде да ала информация, документация болушлукъ этгенлей турадыла. КъМР-ден, Осетиядан бла Ингушетиядан сора да, Чеченде бла Къарачай-Черкесде ишлер умутлубуз. Алада алыкъа адам аягъы басмагъан жерле кёпдюле.

Былырдан бери уа РИА КБР информация агентствода ишлейме, анда тематикам таула, солуу, альпинизм бла байламлыды, туристлеге аталып энчи блогум барды.

- Тенгиз, статьяларынгда бизде тау туризмни айнытугъа кереклисича кюч салын-

майды, сёзле ишге кёчмейдиле деп кёп сагъынаса. Болгъан проблемаланы юслеринден толуракъ билдирсенг эди.

- Кертисин айтханда, тау туризм бла мында жангыз да энтузиастла бу ишни суйгенлери ючюн кюрешедиле, къыралны жанындан бир уллу болушлукъ барды дерча туююлдо, финансированины къойсакъ да, сегиз-тогъуз жылны бу ишни жалчытханлагъа бир ыразылыкъ къагъыт окъуна берилмегенди. Ала не бир тюрлю эксперт советге, не магъаналы мероприятыялагъа чакъырылмагъандыла. Аны ючюн эм уллу жарсыу – ала кеслери алларына къалгъанларыды, ол а, башха кемчиликлени санамасакъ да, билимлерин башхалагъа ётдюрюрге чырмау этеди.

- Ангыламайма, битеу дуня-

да туризмни бу тюрлюсюнден бюджетге иги да хайыр чыгъаргъанларында, биз аллай бир онгларыбыз болуп тургъанлай бир зат неку эталмайбыз?

- Алчы регионладан экономикабыз, адамланы жашау онглары иги да артха къалгъанлары бла байламлы проблема тамамланмаса, солуу комплексни айнытхан алай тынч боллукъ туююлдо. Хау, «Север Кавказны курортлары» дегенча уллу проектлеге эс буруллукъду, рекреацияны башха тюрлюлери уа биягъы ауанада къаллыкъдыла. Биз шёндю республикада ишибизни бардырыр ючюн, тыш жерледен адамланы чакъырабыз, аланы сынамыларына юйренебиз.

Билимли специалистле жетмегенлери да уллу кемчиликледен бириди. Алай башха регионладан бизге сейир акъырын-акъырын ёсе баргъаны бу чурумланы кетерир деп ий-нанабыз. Къабарты-Малкъарда спелеология, альпинизм, параплан спорт кзуругагъанлары жангыз да аланы хайырынданды.

- Минги таугъа, лыжаланы санамай, экскурсиялагъа барыргъа суйгенле уа тубеймидиле да?

- Ала бек кёпдюле, алай бу иш къонакъланы кёллери-не жетерча тамамланмайды. Адамны психологиясы алайды - ол хар кюнден кёрген затын багъаламайды, таулагъа юйренгенбиз, ала бизге сейир туююлдоле, тенгиз жагъада жашагъанга суу да тюз

алайды. Болсада тышындан келгенлеге мында хар не да тамашады.

Алай экскурсоводланы тийишлисича хазырламагъанлы 20 жыл болады. Туристлени тарыгъуларына кёре, аланы элтген адамланы билимлери жокъду, иш тап кзууралмайды, кюркзуусулукъ жалчытылынмайды. Бу затланы къаты контрольда тутаргъа керекди. Курортла эм туризм министерство кзууралгъанлай, хал толусунлай тюрлениркиди деп ышаныулукъ уллу эди, алай жеринден зат тепгенди деп, алыкъа кёрмейбиз. Ала толу кючлерине ишлеялрча тынгылы бюджет болургъа тийишлиди.

Бу затла бла энчи предпринимательле неда санаторийлени тийрелеринде «Экскурсия» деген табличкалары бла тургъанла кюрешедиле. Алай туризмни кётюрюрге сюе эсек, ишни система халда бардырыргъа, турист сообществону жыйаргъа, фирмаланы контрольда тутаргъа тийишлиди.

- Бусагъатдагъы къыйын экономика болумда проблема жашаууна къайсы сферасында да бардыла. Алай айнырча мадарла да этиледиле. Солуу комплексе да болурла кёллендирчя шартла?

- Эм игиси - бийыл Къабарты-Малкъаргъа солургъа бек кёп адам келгенди. Минги тауда лыжачылагъа не тюрлю онгла да бардыла, автомобиль экскурсиялагъа, экспедициялагъа атлангъанла да чыккъандыла.

Къабарты-Малкъар алай бирге сейирди, жаш адам аны башдан аягъына дери тинтип чыгъама десе, анга къартлыгына дери заман жетерик туююлдо - бийик таула, къаяла, терен дорбунла, тенгизден сора, нени да табарыкъды. Жангыз да биз бу къадар байлыкъланы башыбызгъа жарата билерге керекбиз.

Ушакъланы **КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия** бардыргъанды. Суратла **МОКЪАЛАНЫ Тенгизни** архивинден алыннгандыла.

Жандауурлукъ

Жюрек жылылыкъ бла саугъала

КъМКЪУ-ну медицина факультетини окъуучулары жыл сайын тюрлю-тюрлю огъурлу акцияла бардырадыла. Кёп болмай вузну студент советини бла жандауурлукъ бёлюмюню башчылары Мухамед Кауфовну бла Нина Назарованы башламчылыкълары бла медицина бёлюмюню окъуучулары 21 адам болуп Нальчикде Шогенов атлы орамда «Дом ребёнка специализированный» деген учрежденияда къонакъда болгъандыла. Ала кеслерини кючлери бла къысха заманын ичинде онсегиз мингге жууукъ аха жыйып, анга аш –суу эмда адамгъа биринчи керек затланы сатып алып балалагъа элтгендиле.

Сабий юйде къачан да къонакъланы келирлерине ыразыдыла эмда бек сакълайдыла. Балала уа, бөлгилсича, саугъадан сора да, эс берселе, ийнакъласала, аны бла ойнасала излейдиле. Къонакъла, тюрлю-тюрлю оюнла кзу-

рап, хапарла айтып, эркетип, гитчелени булжухандыла. Ол кюн мудах бала хазна жокъ эди.

Бююнлюкде сагъынылгъан учрежденияда 125 жер барды, ол санда андан токъсан бири ёксюзлеге бла аталары бла аналары къараргъа суймегенлеге. Мында отуз беш сабий реабилитация ётерча, саулукъларына багъарча бёлюм да ишлейди. Бу юйде жашагъанланы 95 процентден асламысы психикаларында бла санларында кемчиликлери болгъанладыла.

Ол кюн медицина факультетни окъуучулары жандауурлукъ акция бардыргъанлары ючюн учрежденияны ишчилерини жюрек ыразылыкъларын билдирген письмосу бла саугъалагъандыла. Жаш адамла да мындан арысында арада байламлыкъланы тас этмей, кёз – кзулакъ бола турургъа айтхандыла.

КУРДАНЛАНЫ Сюлемен.

КЁЗ КЪАРАМ

Китап окъуучуда оюмла, сагъышла туудурады, сезимлерин къозгъайды

Жер башында эм уллу китапны ауурлугъу эки жюз элли эки килограммды, кенглиги эки метр бла жетмиш төрт сантиметрди. Кесини да юч жюз бети барды. Ол Америкада 1776 жылда басманланганды.

Озгъан онжыллыкда бардырылгъан тинтиуле кёрюзгенлерича, кёп окъугъан адамлары сёз байлыклары уллуду, тиллери ариуду, халатсызды. Философия илмуланы доктору С.Н.Плотников айтханлай: «Китап окъуу – ол хар заманда да сейирсиндирген, къуандыргъан, зауукълукълукъ берген жумуш эсе да, тынч иш туюлду. Анга да юйренирге керекди».

Жашауда китапны магъанасы бек уллуду. Устазла, ата-анала да ёсюп келген тёлнюю аны сюерге юйретирге керекдиле. Окъумагъан адам жангызлай къалгъанчады. Книганы излеген а чыгъармаланы жигитлери бла бирге аланы къадарларын сынады, ала бла бирге къууанады, къайгъырады, бушуу этеди, термиледи, ышанады.

Бизге, устазлагъа, ана тилде окъуй билмеген сабийни сёз байлыгъын ёсдюрген тынч туюлду, бютунда сахар шоллада. Бююнню тёлю эслерин, заманларын да Интернетге, телевидениягъа бёлгенлерин уста англайбыз.

Аны бла китапха заман ахырда жетмей къалгъанчады. Заман тюрлене, къыйындан къыйын бола барады, аны себепли жашауагъа башха кёзден къараргъа да тюшеди. Болсада ёсюп келгенле миллет сезимин, аны бла бирге уа ана тилин, маданиятын, билимин ёсдюрюрге керекдиле.

Компьютер, Интернет, телевидение, китап окъуу... Быладан бири магъаналыды, башхалары уа адамгъа заран саладыла дерге жарамайды. Ала барысы да биргелей, бири бирин толтура, адамны акъылын, билимин ёсдюрюрге тийишлидиле. Алай сайларгъа тюше уа, мен китапны биринчи жерге саллыкъ эдим.

Окъууну бир сейирлик шарты барды – шошлукъ. Хар адам а аны кесини сагъышлары, оюмлары, сезимлери бла толтурады. Болсада, Аллахха шу-

кур, бююнлюкде да бардыла халкъыбызда ана тилин сюйген, аны багъалай, кётюре да билген адепли къызларыбыз бла жашларыбыз. Анга шагъатха мен сизге бююн кесим окъутхан сабийледен бири Улбашланы Мариямны «Китап дуниясы» деген кёлден жазмасыны кесеги бла шагъырей этерге сюеме.

«...Арт заманда ана тилимде окъугъан чыгъармаладан эсимде Шауаланы Хасанны «Тузакъ» деген повести артыкъда бек къалгъанды. Биз аны бир кесегин устазыбыз бла тинтгенбиз. Алай дерсликде ол толусунлай берилмегени себепли андан сора устазымдан «Тузакъны» саулай алама. Юйге жетгенлей, тёзалмай, анама повестини хапарын айтдым. Ол кече экибиз да бирге аны окъуп бошайбыз.

Андан сора уа, жукълалмай, кёп сагъыш этип турдукъ. Кёз жашларыбыз тёгюлюп бара эдиле. Мени эсиме къарт анамы хапары тюшгенди. Ол, кёчгюнчюлюкде ёксюз къалып, кёп къыйынлыкъларгъа тёзюп ёсгенди. Киши жеринде ана-

ларына, къоншуларына термилеп, ачлыкъ сынап, бир ненча кюнню къуру элде жашагъан эки гитче къызчыкълары бушуулу къадарларын адам айтып-ангылаталмазчады.

Алай Шауаланы Хасан бу къыйынлы юйюню юсю бла 1944 жылда халкъыбызгъа сынаргъа тюшген зорлукъну терен ачыкълагъанды. Энди Аллах кишиге да аллай къыйынлыкъларны сынатмасын! Бу повесть кёп тюрлю сагъышла туудургъанды, бизни къаты болургъа, игиликге ийнаныргъа, ышаныргъа юйретеди...»

Кертиди, бу чыгъарманы окъугъан кезиуде сабийле, кёллери толуп, терен сагъышха къалычуудула. Кёбюсюнде быллай соруула береди: керти болгъан ишмиди, авторгъа кёчгюнчюлюкде ненча жыл бола эди, сау къалдыламы къызчыкъла, аналары, аталары къайтдыламы урушдан? Сегизинчи мартда шахардан юйюне, сабийлерине жеталмай къалгъан Фаризатхамы огъесе халкъ кёчюрюлгенде элни, таулары кеслери жангыз сакълап къалгъан эки мёлек къызчыкъгъа жарсыргъа

билмей къаладыла окъуучула.

Юйден юйге кирип, къоншуларына термилеп айланган Зубайчыкъ не магъана сала болур эди бу сёзлеге: «...Бизге аман кюн келгенди. Халкъны элден думп этгендиле, экибиз а тузакъгъа тюшгенбиз. Алай, жаныбыз ичибизде къадар, къыйынлыкъларгъа бой салмазгъа керекбиз».

Шауаланы Хасан повести бла миллетни тарыхын, кёчгюнчюлюкню бушуулу жылларын халкъ ёмюрлеге эсинде тутарча этгенди, аны бла бирге уа кёп тюрлю сезимле, оюмла, сагъышла туудургъанды. Быллай чыгъармала ёсюп келген тёлнюю адамлыкъ шартларын тас этмезге, къууана, жарсый да билрге юйретедиле... Сау болсунла бизни багъалы жазуучуларыз, кеслерини ала-мат, терен чыгъармалары бла сабийлени юйретиу, окъутуу иште устазлагъа уллу болушлукъ этгенлери ючюн.

БЕЧЕЛЛАНЫ Лилия,
Нальчик шахар округну 3-чю номерли орта школуну малкъар тилден бла адабиятдан устазы.

ТАМАША ЗАТЛА

Бир бирден айырылмагъан жёнгерле - къаплан бла теке

Ара газетледе - заметкала, федерал каналлада - репортажла. Анда баш жигитле уа политикле неда Басков угъай, къаплан бла текеди.

Приморскийни сафари-бахчасында жашагъан ызлы териси бла Амур эм мюйюзлю Тимур рейтингледе атлары кенг белгили болгъан инсанла бла тенгдиле. Интрига уа недеди десегиз, жыртыч бла аны ашы болургъа керек (текени къапланнга тюш азыкъларгъа берген эдиле) шуёхла болгъанларындады. Бир вольерде жашап, кюнню кюн узунуна бирге айланып турадыла. Артда къапланны башына башха акъыл келип, текени ашап къояды дегенликден угъай, биринчиси сууукъдан ауур деп къоркъгъандан, аланы бир бирден айыргъандыла. Амур, гитче тенгине кёз-къулакъ бола, кечеги жатхан жерин анга къоюп, кеси уа тышында къалып тургъанды.

Ма аллай сезимле. Биз а аллай затланы унутханбыз. Санкцияланы сылтаундан тюрк помидорла жокъдула, террорчулукъ къауагъала, къатыбызда Донбасс, Сирия, Тюрк... Эмда ёмюрлюк соруула: кимди терс? Не этерге керекди? Ким кимни жуталлыкълары? Тамбла не ашарыкъбыз?..

Мында уа, билмей тургъаныбызлай, текени ашамагъан къаплан. Къоркъуула, алай суйдюмлю эм жууаш къаплан бла жашаргъа сюйген гитче текедик. Аланы бир бирлеринден айыргъанларында, Тимур ашын

ашаргъа унамагъанлай, вольерге кирмей тургъанды. Шуёхуну орунуну къатында, бурунун да темир чыбыкълагъа тиреп, тышында жукъларгъанды.

Зоопаркны ишчилери, кёлне тийген текелерини ызындан къуугъандан эригип, Тимургъа Амурну жерини къатында жапма жарашдыргъандыла. Андан сора нёгерле кечелерин ырахат ашырып тебирегендиле.

- Ангылагъанбыз, айырылыу былагъа уллу стрессди, - дейди сафари-бахчаны таматасы Дмитрий Мезенцев.

Тимур ызлы шуёхуна суйген гырт тузун жаларгъа окъуна да береди. Бахчада ишлегенле Амур тузну къатына келип, аны татыуун кёрюп, артда уа суу ичерге кетип эм артха къайтханын камералагъа тюшюргендиле.

Бир бирлерин суйген текени бла къапланны адамла да жаратадыла. Соцсетледе «Тимур текени» бла «Амур къапланны» страницалары къурашдырылгъандыла. Алада юйюк жашау болумлары белгиленипди - «къаплан бла тюбешеди...», «Ишлеген жери - Приморскийни сафари-бахчасы». Блогерле къууанчадыла: Приморьени гербиндеги Андреев жорну къатында гырылдагъан уссурий къапланны суратын жазып къойгъандыла... Ангылагъансыз. Тынч туякълы, тегерек бурулуп, жыртычыны сыртында.

«Комсомольская правда».

Тарыхха тюшгендиле

Теке бла къапланны бирге оюнларыны юсюнден билдириулеге интернетде аслам адам къарагъанлай турады. Сафари-бахчаны администрациясы сайтында бу сейирни юсюнден хапарлагъан энчи бёлюм жарашдыргъанды. Дагъыда ахча ётдюрюрге жарагъан счёт да ачылгъанды. Нек дегенде кёпле сёлешип, шуёхлагъа бир зат бла болушургъа излегенлерин билдиргенлей турадыла.

Андан сора да, Амурну бла Тимурну сыфатларын сувенир мукъуладислеге тюшюргендиле, ала уа зоопаркны кассасында 60 сомгъа сатыладыла. Кёп болмай а бахчагъа амур къапланны жашауларын жыйырма жылдан артыкъ заманны тинтген США-ны белгили алыми Дейл Микел жетгенди. Быллай болумну бир кере да кёрмегенин билдиргенди. Энди ол ызлы-мюйюзлю энчи шуёхлукъну жашырынлыгъына тюшюнюрге излейди.

Жетишим

Алчылары санында

Тырныаузда Халкъны социальный жумушларын жалчытуу бла кюрешген кёп функциялы ара ишлегенли жыл бла жарым болады. Бу заманны ичинде ол салынган борчланы тынгылы тамамлагъанын, адамлагъа жарагъанын кёрюзгенди, алгъаракълада уа быллай учреждениеланы араларында республикада биринчи жерни алгъанды.

Конкурсну КъМР-ни Экономиканы айнытуу министрствосу специализирлени билимлерин ёсдюрюр муратда къурагъан эди. Тырныаузда бёлюмню болумуну юсюнден Тебердиланы Зухура, Белла Макоева бла Будаиланы Фатима билдиргендиле. Ала ишлерини, араны айнытууну юсюнден айтхандыла, шагъатлыкълар уа статистика эсеплени бла сурат презентацияланы да кёрюзгендиле.

Андан сора да, бу конкурсда «Эм иги жержерли структура бёлюм» деген номинацияда Былымдагъы ара хорлагъанды.

Анатолий ТЕМИРОВ.

Сөзчү уручула

Масхара

Ичгичиле Оккуп бла Самат кюзю чууак кюнлерини биринде шеша мажары муратда ныгышша келди. Баям, элни кьартлары малларына кьарай тура болур эдиле алыкьа, ала олтуруучу томуроула бош эдиле.

Эки алкаш, бир бирлерине ал кьоймай, кьатлары бла озгьанладан со-мла тилейдиле. Бергенлеге алгьыш эте, бермегенлени аналарын тойдурадыла. Аны бла да кьалмай, ала сом атмагьанлагьа дерт жетдиредиле. Кимни юйюн тонайдыла, малын урлайдыла.

Бюгюн а аланы башларына бютюд-а аман акьыл келгенди. Эрттенликде бир бирини кьолтукьларына кирип баргьан эр бла кьатынны кьорюп, жукь айтмай кьойдула, аладан тук тьожуралмазлыкьларын биле эдиле. Болсада аямай сьезлерин эдиле, аякь табанларын башлап чач тьоклери-не дери чурум тапдыла. Бирине саякь дедила, экинчисине хауле ат атадыла. Дагыда, айтама десенг, азмыды сьез.

Алай эте келдила да, Оккуп тенгине былай айтды: «Шуьехум, кел, ала юйге кирип тынчайыр кезиуде юйор жашауларына, бир бирлерин кьалай эркелетгенлерине билдирмей бир кьарайыкь. Ким биледи, бизге белгили болмагьан шарайыпларын кьорюбюз, эшитирбиз. Ол бек сейирди манга».

-Айып деген да барды дуняда, бир-лени жашырынлыкьларына сугьанакьлыкь этерге жарамайды. Биз алайсыз да гюняхлы жанлабыз, аланыкьын да боюнубузгьа алмайыкь, -деп, Самат ыразы болмагьанын билдирди.

Алай Оккуп, кьаты болуп, тенгин аллына сьорюп кетди. Эки ичгичи да Жюнюсланы юйлерине кьорюм-генлей ташайдыла. Эр бла кьатын а, жангыз кьызлары Айнаны туугьан кюнуне хазырлана, келгенни-кетгенни да эслемей, аш юйде гузабагьа кьалып кьорешдиле. Бир кесекден юй бийче, эрини эсин кесине бура, былай тырман этип сьелешди: «Жорик, сау беш жылны ичине мен санга ненча кере айтама башынгы заманнга кере ишлете бил деп!»

-Мени башым тюз ишлемейди деп ким айтханды да санга, Ханифа! Кюн сайын бир чурум табарса да, дау айтханлай турурса. Айнаны туугьан кюнунде окьуна бир жапсанг а бу сылыкь гапангы. Тейри, тынсанг тынарса, тынмасанг да, кишилигим

санга бир кьорюптмей кьоймам, - деп Жюнюс секирип орунундан турду.

-Болмагьанмыды да кишилигинги кьорюптюрге заман. Сен аллай эркегыру болгьа эдинг да, мен мындан да жарлы жашагьы эдим, -деп харх этип кьолду кьатын.

-Сен билген бай, жарлы деген сьезле, ёнге уа намысымы сакьлайым, эрими бьоркюн мангьалайына тьожурюп кий-мезча жашайым деп кесинги, мени да, Айнаны да намысыбыз ючюнмю кесинги адепли жюрютюрюксе, -деп Жюнюс бютюднэ жюрексинди, башха шинтикге олтурду, кесини неле эсе да айта, кьатынына сьойсунмей кьарады.

-Айхай да, бай болургьа, омакь кийиниге сьоеме. Тенглеримча жаша-талмай эсенг, сен манга неге керексе? Кюн сайын жарлылыкь кьысып барады башыбызны, устаз болуп алгьан капеклеринг бла мен сени кьарынын-гымы тойдурайым, кесимми кийиней-им, айтчы, намыслы киши?

-Сора санга бек багьалы ахчады, бохчады? Эр, юйор да угьай!

-Хау, аладан сора да, алтын, накьут-налмас, жараулу юй, мебель, импорт адырла, юй керекле, кийимле. Ёзге уа не уснаса да!

-Сенича кьатынлагьа халкьда былай айтадыла: «Жаланнгач айбат, жарлы эсирик».

-Ким эсе да бек тюз айтханды. Жарлы бла жашасанг, жаланнгач болмай не этериксе, -деп, Ханифа, ийлей тургьан тылысын да кьоюп, ич отоугьа кирип, ундурукьгьа барып таянды.

Ол кезиуде аш юйге кьолунда да китабы бла Айна кирди. Чабып барып мудах олтургьан атасыны боюнундан кьаты кьучакьлады, жумушакь бет-чигин Жюнюсно зыбыр жаягьына кьысып кьеп турду.

Кь алай насыплы эди ата. Анга бек уллу байлыкь, кьууанч да кьызчыгьы эди. Ол халда юйорде шолукь тохташханлай, аманлыкьчы нёгерле шыбыртсыз тышына чыкьдыла, арбазда акькьалай чоюнну бири кьотюрюп, экинчиси арыкьда кьуйюзно алып, алайдан терк ташайдыла.

Артада уа Жюнюс бла Ханифа бир бирлерини кьолтукьларына кирип, чам, лакьырда эте орамны озсала, аланы ызларындан кьарап: «Ай медет а, тышлары жылтырауукь, ичлери кьалтырауукь деп быллайлагьа айта кьереме», - деп кьолумсьорей эдиле.

ЛУКЬМАН улу М.

Футбол

Кьышхы чемпионат игирек болургьа ушайды

Кьабарты-Малкьарны футболдан чемпионатыны жай эм кьыш кезиулерини араларында солурча заман артыкь болмагьанды. Алай суукь кезиуню кесини энчиликлери бардыла.

Эндиге дери барысын да хорлап келген «Автозапчасть» («АЗЧ» Бахсан) бла «Кахун» (Кахун) алгьыннгы сынамыларын кьайтарыла деп уллу ышаныулукь болмазгьа керек эди. Алай бахсанчыла Заюковону «Шагди» командасына 4:2 эсеп бла кьытдырылыкьдыла деп бир киши да турмагьанды.

«Шагдиден» Алан Хачиров бла Владислав Горьков экишер гол ургьандыла, «АЗЧ-дан» а - Заурбек Конов бла Алим Байдуллаев. Бирикген «Адиюх-Кахун» команда уа былтыргьы чемпионнга - Нальчикден «Звездагьа» кьытдыргьандыла. Аланы тьобешиулеринде жангыз голну ара шахарчылагьа Хубийланы Джочар келтиргенди.

Бабугентни «ЛогоВАЗы» - «Школа №31» командагьа - 2:1, «Спортфак

КБГУ» уа Прохладныйни «ГорИс-179-Кавказкабелине» 3:2 эсепле бла хорлатхандыла. Биринчи турда биринчи хет-трик да (жангыз оюнну ичине бир спортчу юч гол урса) болгьанды. Алай бизде Алим Хабилов эталгьанды. Ол озгьан жыл, «АЗЧ» ючюн ойнагьанында, эм иги бомбардирге саналгьанды, бу жол «Спартак-Нальчикни» (жаш тьолу команда) санында усталыгьын жангьдан кьорюптгенди.

Биринчи турну эсеплери:

«Школа №31» - «ЛогоВАЗ» - 2:1
«МурБек» - «Спартак-Школа №31-дубль» - 1:0
«Шагди» - «АЗЧ» - 4:2
«Союз» - «Велес» - 1:1
«ГорИс-179-Кавказкабель» - «Спортфак-КБГУ» - 3:2
ДЮСШ «Спартак-Нальчик» - «Кенже» - 3:0
«Звезда» - «Адиюх-Кахун» - 1:0
«Юг-Полимер» - «Спарта» - 2:1

Виктор ШЕКЕЛОВ.

Приёмгьа алыу

Тарыгьыулагьа эм тилеклеге тынгыларыкьды

2015 жылда 14 декабрьде гражданланы приёмгьа алыуну Битеуроссей кюнунде 12 сагьатдан 20 сагьатха дери Россейни МВД-сыны Нальчикде Управлениясыны таматасы полицияны полковниги Гедраланы Муталифни жашы Марат адамланы тарыгьыуларына бла тилеклерине тынгыларыкьды. Приём

Нальчикде Байсолтанланы Алимни атын жюрютген орамда, 11-А мекамда бардырыллыкьды. Соруулары болгьанла бу телефон номерге сьелеширге боллукьдула: 8(8662) 49-43-97.

Нальчикде УМВД-ны пресс-службасы.

Полиция

Тиширыуну тьортюнчю аманлыгьы

Россейни МВД-сыны Нальчик шахарда Управлениясына биреулен тарыгьып келгенди. Ол айтханыча, Галимат деген бир тиширыу, аны алдап, алтын затла саатама деген сылтау бла 16 мингин алгьанды.

Осал ниетин толтуралмай кьалгьанды

Россейни МВД-сыны Нальчикде Управлениясыны участка уполномоченныйлери 45-жыллыкь эр кишини тутхандыла. Ол кафеледен биринде от тиргизирге умут этгенине ишеклик барды, деп билдиргендила бизге ведомстводан.

Полициячыланы оюмларына кьере, ол адам Нальчикде Маяковский орамда

Оператив ишлени хайырындан хыйлачы ачыкьланганды. Ол 52-жыллыкь тиширыуду, кеси да быллай аманлыкьла этгени ючюн алгьын да жууапха юч кере тартылгьанды.

кафеледен бирине бешлитрлик канистра бла бензин келтиргенди. Алай нек эсе да ол кесини аманлыкь ниетин толтуралмай кьалгьанды.

Ишекли аманлыгьына женгдиргенди, анга уголовный иш ачыуну юсюнден вопрос сьозюледди.

Бизни корр.

«Созай» жамауат организация уллу бушуу этип урунууну ветераны, жамауат ишге дайым тири кьатышып тургьан СОЗАЙЛАНЫ Кьылычны жашы Хадис ауушханыны юсюнден билдиреди эмда юйорюне, жууукьларына бла ахлуларына кьайгы сьез береди.

Ыйыкьыла гараскан

12 декабрьден 19 декабрьге дери

Кьочхар. Заман терк озуп баргьаны сизни, бир жанындан, бек мудах этеди. Алай, бирси жанындан, ол жашауугьузну не кьадар сейир бардырыгьа да кьеллендиреди.

Тана. Интернетни хайырлана, кьеп эрттегили тенглеригизни табаллыкьсыз. Алай ала бла байламлыкьланы жангьдан тохташдыргьанда, жангыз да жазуу бла чекленип кьалмагьыз.

Эгизле. Бир затдан да буюкьмагьыз, ыйыкь кьеп ахшылыкь келтирликди. Магьаналы жумушланы тындырыгьа да жетиширге боллукьсуз.

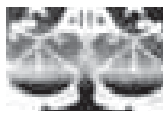
Айырычабакь. Кьеп заманны унутуп тургьан тенгигизни излерге боллукьсуз. Аны бла телефон бла сьелешип кьоймай, кьонакьгьа барыргьа, тьобеширге да сьорекисгьа.

Аслан. Сизни бусагьатда эркинликни излеген заманыгьызды. Алай андан эсе, кесигизни кьолгьа жыйып, солуу кюнлени сакьлагьыз. Ары дери уа эрикенигизни музыка кетерликди.

Кьыз. Сиз кьобюсюнде кесигизни сезимлеге хорлатмаучусуз, алай шьенду мутхуз болуп турасыз. Жулдузла жарыкь болургьа кьорешигиз, дейдиле.

Базманла. Бусагьатда асыры жууаплы кезиуду, аны ючюн мудахлыкьгьа берилмегиз. Бош сылтаулары кьоюп, ишни кьолгьа алыгьыз.

Акьырап. Сиз салынган борчланы алай усталыкь бла тамамларыкьсыз, сьоемген адамларыгьыз окьуна айып салаллыкь тьуйюлдюле.

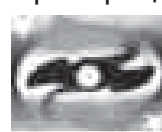
Мараучу. Булутлада учханны кьоймасагьыз, башлагьан ишлеригизни тамамлаялыкь тьуйюлсуз. Кеси кесигизге чыр-мау этмегиз.

Текемюйюз. Эринчеклигизни хорлаясагьыз, ыйыкьны ичине кьеп жумушланы толтурлукьсуз. Тирирек болсагьыз а, бютюн кьеп хайыр тьожурлукьсуз.

Суукьуй. Жюрегиз тартхан иш бла кьорешигиз. Узакь жолгьа чыкьганла да кьууанырыкьдыла. Сизге бусагьатда эригиулу затла да сейир кьорюнюрюкдюле.

Чабакьла. Онгла-ры болган адамла бла байламлыкьларыгьызны хайырланыгьыз. Ала сизге алгьа барыргьа, кьеп чурумланы кетерирге да болушуркьдула.

ЭРИШИУ

Адет-төрелерибизни билгенлери бла кьюуандыргандыла

«Таза ниетле, ахшы ишле» деген жорукну жүрюткен «Эльбрусоид» фонд «Ёзден адет» деген конкурс бардырганды. Анда кылыккыга, нарт сөзлөгө уллу эс бурулганды. Жаш адамла, эки командага юлешинип, сюзюлген теманы уста билгенлерин кёргюзтгендиле.

Эришиу төрт бөлүмдөн кюралганды. Алгач конкурсанта, нарт сөзлөни айтып, аланы магъаналарын аныгылаткандыла. Ызы бла команда берилген айтымлагача кёре, ала не бла байламлы болгъанларын ачыккылап, сахна оюнчук да кёргюзтгендиле.

Ююнчю кесегинде жырланы макъамларына тынгылап, чыгъарманы атын билип, анга келишген нарт сөзлөни айткандыла. Ахырында уа тарыхны, маданиятны юсюнден соруулагача жууапла бергендиле. Хорлагъанла Журтубайланы Махтини «Ёзден адет» деген китабы бла саугъалангандыла.

ТЕМУККУЛАНЫ Аминат.

КЁРМЮЧЛЕ

Закий жазыучуну теренирек аныгылаткан документле

Бу кюнледе Нальчикде КъМР-ни Миллет музейинде «Кавказ-страна вдохновения Льва Николаевича Толстого» деген ат бла уллу кёрмюч ачылганды. Проектни автору Москвада белгили жазыучуну атын жүрюткен музейни директору, РФ-ни культураны сыйлы кюллукчусу Наталья Калининады. Ол РФ-ни Культура министрствосуну башламчылыгы бла бардырылады.

Лев Толстой, аны библиографлары белгилегенге кёре, Кавказга 1851 жылда тамата кырындышы Николай Николаевич бла бирге келип, мында аскер кюллуккыга киргенди. Ол бу тийрелени табийгатыны тамашалыгына, ёмюрлени шагъатларыча сюелген кыялагача, кыалалагача, эллеге сейир этгенди.

Кеси кёзю бла кёрген затны саулай дунягача билдирирге сюйгенди. Илхам учунулу Кавказда бегирек болгъанын, башхача айтханда, адабиятта чыгъармачылык жолу мында башланганын да белгилерчады. Айхай да, аны «Кавказский пленник», «Хаджи-Муратын» окумагъан а ким болур?!

Кёрмючде айтхылык классикни жаш заманында алынган суратларын, романларына, повестлерине иллюстрациялары, ол замандагы кийимлени, аскер сауутланы, дагыда кеп башха затланы кёрюрге боллуккыду. Онтюгузунчу ёмюрню белгили художниги Г.Гагарин этген гравюрала бла литографияла мында аслам жерни аладыла. Ала кеслери да Миллет музейни фондунда сакъланган подлинникледиле. Жазыучуну чыгъармаларыны жигитлерин ол «Женщина из Казанисты», «Юсуф-бек из Кюри», «Горец-аварец»

«Казанистадан тишируу».

дегенча суратлары бла ачыккылайды.

Залда дагыда «Хаджи-Муратха» этилген иллюстрациялагача (автору Е.Лансереди) эс бурмай кюймайса. Аны бла бирге Лев Николаевични поручик болгъаныны юсюнден эм башха документле, кюл жазмалары, китапларыны юсюнден айтыулары да сейирдиле. Экспозициялары асламысы Москваны музейинден келтирилгенлерин чертирчады.

Кёрмюч 13-чю январьга дери ишлерикиди. Жазыучуну чыгъармачылыктын сюйгенлеге, студентлеге, школчулагача да ол ахшы саугъа болгъанын белгилерчады. Нек дегенде бери келген адам кесине эндиге дери билген авторун жангыдан ачарыккыды, аны жашауна, чыгъармачылыкына бютюн терен магъанын берликди.

Озгъан ёмюрлени тюрсюнлери

Нальчикни Суратлау искусстволаны А.Ткаченко атлы музейинде уа «Образы времён» деген ат бла сейир кёрмюч ачылганды. Ол кеси да бу культура араны 55-жыллык юбилейине аталып бардырылады. Мында фондда юч мингден аслам экспонат сакъланады. Музей 1960 жылда кюралганды. Болсада аны классика коллекцияларыны тарыхы уа андан иги да алгъаракъдан башланады.

Музейни залларында холста, картонда ишленген суратла тагъылгандыла. Айхай да, ала озгъан ёмюрлени юсюнден хапарлайдыла. Бютюнда белгисиз авторланы ишлерине сейир этесе, онжетинчи, онсегизинчи ёмюрледе доммакъдан, агъачдан, сюекден этилген сагъатланы, статуэткаланы кыатында кесинг да ол замангагы тюшюп кыалдым дегенча боласа.

Онжетинчи ёмюрде Кытайда, Францияда, Германияда фарфордан ишленген табакълагача, кружкалагача кыарай, ала бла бирге 1825-1875 жыллада Россейде А.Поповну заводунда чыгъарылгъан, ал-

Буль стильде ишленген сагъат. 18 ёмюр. Франция.

тын суу ичирилген фарфор адырланы, вазаланы кёрсенг, бютюн кюуанаса, ёхтемленесе. Нек эсе да кыралыбызны патчахларыны, деменгиле адамларыны юслеринден тарых фильмледе омакъ табакъланы, башха кереклени кёрсем, ийнанырыгым келмей эди ала кесибизде хазырланганларына.

Ким биледи, ол жахиллигим эсе да. Алай бу кёрмючге барсагъыз, кеп унутулгъан кыйматларыбызны эсигизге тюшюрюп, сокъуранмазлыгыгызны толу ийнанылулук бла айталлыкыма.

МОКЪАЛАНЫ Зухура.

Шкаф-кабинет. 17 ёмюр.

Учредительле: Къабарты-Малкъар Республиканы Парламенти бла Правительствосу

Баш редактор
АТТАЛАНЫ Жамал

РЕДКОЛЛЕГИЯ:

ЖАНГОРАЗЛАНЫ Нажабат
(баш редакторну орунбасары)
ТЕКУЛАНЫ Хауа
(баш редакторну орунбасары)
ТОКЪЛУЛАНЫ Борис
(жууаплы секретарь)
ТИКАЛАНЫ Фатима

ТЕЛЕФОНЛА:

Редакторну приёмный - 42-63-01. Баш редакторну орунбасарлары - 42-38-21, 40-04-82. Жууаплы секретарь - 42-66-85.
Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52.

Газет Басманы эм асламлы информацияны эркиндиклерин кыоруула жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда 1994 жылда 14-чю июнда регистрация этилгенди.

Регистрация номер —Н—0066. Индекс - 51532

Газетни басмагъа КъМР-ни Басма эмда асламлы коммуникацияла жаны бла кырал комитетини компьютер службасы хазыр этгенди.

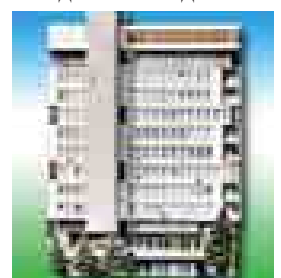
Газет «Тетраграф» ООО-ну типографиясында басмаланганды.
Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 33

Номерге графикге кёре
19.00 сагъатда кюл салынады.
20.00 сагъатда кюл салынганды.

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН
ЧЫГЪАРГЪАНЛА:

Кульчаланы Зульфия -
дежурный редактор;
Кетенчиланы Зульфия- жууаплы
секретарьны орунбасары;
Зезаланы Лида - (1, 2, 3, 4-чю бетле),
Бийчеккуланы Жаннета -
(5, 6, 7, 8-чи бетле) - корректорла.

Тиражы 2100 экз. Заказ № 2079
Багъасы 10 сомду

РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ
ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:360000, Нальчик шахар,
Ленин атлы проспект, 5электронный почтасы:
elbor_50@mail.ru